

Μια περιγραφή της Κωνσταντινούπολης του Στήβεν Ράνσιμαν

Τον 5^ο ήδη αιώνα ο πληθυσμός της Κωνσταντινούπολης, χωρίς τα προάστειά της, πρέπει να ήταν περίπου **ένα εκατομμύριο** και ο αριθμός αυτός διατηρήθηκε κατά προσέγγιση ως τη λατινική κατάκτηση. Μετά τη λατινική κατάκτηση όμως άρχισε να λιγοστεύει με γρήγορο ρυθμό, ώσπου το **1453 αυτοί που έμεναν δεν ήταν ούτε εκατό χιλιάδες**.

Η **έκταση** της Πόλης ήταν πολύ πιο μεγάλη και από όσο θα δικαιολογούσε ένας τέτοιος αριθμός. Η βάση του Τριγώνου, όπου ήταν χτισμένη, είχε περίπου **εφτάμιση χιλιόμετρα μήκος** και εκεί, σε διπλή γραμμή, από τον **Μαρμαρά ως τον Κεράτιο κόλπο**, εκτείνονταν τα χερσαία τείχη, που είχε χτίσει ο **Θεοδόσιος Β'**, με τις έντεκα πύλες τους, εκ περιτροπής μια στρατιωτική και μια πολιτική. Από τις δύο άκρες τους άρχιζαν τα **θαλάσσια τείχη**, που το καθένα είχε **δέκα περίπου χιλιόμετρα μήκος**, για να συναντηθούν στην αμβλεία κορυφή του τριγώνου στο Βόσπορο.

Μέσα στα τείχη υπήρχαν διάφορες πολυάνθρωπες **πόλεις** και **χωριά**, που τα χώριζαν **περιβόλια** με οπωροφόρα δέντρα και κήποι. Όπως η παλιά Ρώμη έτσι και η Κωνσταντινούπολη μπορούσε να υπερηφανεύεται για τους **εφτά της λόφους**. Οι λόφοι αυτοί ορθώνονταν απότομοι πάνω από το Βόσπορο και τον Κεράτιο κόλπο, προς τη θάλασσα όμως του

Μαρμαρά οι πλαγιές ήταν πιο μαλακές και οι χώροι ανάμεσά τους πιο μεγάλοι.

Ο ταξιδιώτης που ερχόταν από τη θάλασσα, από το νότο ή από τη δύση, καθώς πλησίαζε την Πόλη, έβλεπε στο δεξί του χέρι τους θόλους και τις σκεπασμένες με κεραμίδια **στοές του Μεγάλου Παλατιού**, την **Αγία Σοφία** να υψώνεται από πίσω και κήπους να απλώνονται ως κάτω στο Βόσπορο. Ύστερα έβλεπε τον **πελώριο κυρτό τοίχο**, που ακόμα και σήμερα υποστηρίζει το νότιο άκρο του **ιπποδρόμου**, να υψώνεται πάνω από το κομψό λιμάνι του παλατιού, την **εκκλησία των Αγίων Σεργίου και Βάκχου**, και πιο χαμηλά μια συνοικία με παλάτια μικρότερα. Στα αριστερά το θαλάσσιο τείχος, με τους αραιούς πύργους του, ήταν κατά διαστήματα κομμένο, και στα σημεία αυτά υπήρχαν μικρά **τεχνητά λιμάνια** για τα πλοία που δεν ήθελαν να κάμουν το γύρο ως τον Κεράτιο κόλπο. Γύρω από τα λιμάνια αυτά ήταν ένα πλήθος σπίτια πυκνοχτισμένα.

Από πίσω, κυρίως στην κοιλάδα του μικρού **ποταμού Λύκου**, υπήρχαν περιβόλια με οπωροφόρα δέντρα, ακόμα και χωράφια με σιτάρι, στην κορυφή όμως του λόφου δέσποζε η εκκλησία των **Αγίων Αποστόλων** και άλλα μεγάλα κτίρια. Λίγο αριστερώτερα το τοπίο γινόταν πιο ομαλό. Στην όχθη βρισκόταν η πολυάνθρωπη **συνοικία του Στουδίου με το ξακουστό μοναστήρι της**. Από πίσω έβλεπε κανείς το απάνω μέρος των χερσαίων τειχών καθώς κατέβαιναν προς τη θάλασσα. Και έξω όμως από τα τείχη τα σπίτια των προαστείων ήταν πυκνά σε μια απόσταση τριών περίπου χιλιομέτρων κατά μήκος της ακτής.

Από την πλευρά του Κερατίου κόλπου η όψη της Πόλης ήταν τελείως διαφορετική. Εκεί, μπρος από τα τείχη, έβλεπε κανείς μια ακτή που, με την πάροδο των αιώνων, συνεχώς μεγάλωνε, γεμάτη προβλήτες, αποθήκες και αποβάθρες, όπου ήταν αγκυροβολημένα τα εμπορικά πλοία, και λίγο πιο πέρα έβλεπε κανείς και σπίτια χτισμένα μέσα στο νερό απάνω σε πασσάλους. Από πίσω ένα πλήθος πύλες έβγαζαν στις εμπορικές συνοικίες. Εκεί δεν έβλεπε κανείς πολλή πρασινάδα. Οι πιο απότομες πλαγιές, που ανέβαιναν στην κεντρική κορυφή, ήταν γεμάτες σπίτια, εκτός από τη συνοικία του φρουρίου στην ανατολική άκρη και την ακόμα μεγαλύτερη περιοχή των Βλαχερνών, στο ακρότατο δυτικό σημείο, όπου ένα αυτοκρατορικό παλάτι και μια πολύ ιερή εκκλησία έδιναν σε όλη τη συνοικία έναν τόνο αρχοντιάς.

Στον ενδιαμέσο χώρο βρισκόταν το **κέντρο της εμπορικής δραστηριότητας** της Πόλης, τα γραφεία των πλοιοκτητών και των εξαγωγέων και τα καταστήματα των ξένων εμπόρων. Σ' αυτό το μέρος επιτρέψανε στους Ιταλούς εμπόρους να εγκατασταθούν για πρώτη φορά.

Η συνοικία με τα κομψά μαγαζιά βρισκόταν στο εσωτερικό. Ξεκινώντας από την είσοδο του παλατιού και του Ιπποδρόμου η οδός που λεγόταν **Μέση**, ο κυριότερος δρόμος, προχωρούσε κατά μήκος του κεντρικού λόφου σε μια απόσταση τριών χιλιομέτρων προς τα αριστερά. Ήταν δρόμος πλατύς με στοές και από τις δύο πλευρές, και περνούσε μέσα από δύο φόρους ή αγορές (forum) - μεγάλες εκτάσεις στολισμένες με αγάλματα - το **φόρο του Κωνσταντίνου** κοντά στο παλάτι και τον ακόμα

μεγαλύτερο του Θεοδοσίου. Τελικά χωριζόταν σε δύο μεγάλους δρόμους, που ο ένας, περνώντας από το **φόρο του Βοός και του Αρκαδίου**, πήγαινε στη συνοικία του Στουδίου, στη **Χρυσή Πύλη** και στην πύλη των Πηγών, ενώ ο άλλος περνούσε μπρος από την εκκλησία των Αγίων Αποστόλων και έφτανε στις Βλαχέρνες και στη **Χαρισία** πύλη ή **πύλη του Πολυανδρίου**.

Στις στοές της Μέσης ήταν τα πιο σπουδαία μαγαζιά, κατά ομάδες, ανάλογα με τα εμπορεύματα που πουλούσαν - Τα **χρυσοχοεία** και δίπλα τους τα **αργυροχοεία**, τα καταστήματα των υφασμάτων, τα επιπλοποιεία κ.ο.κ. Τα πολυτελέστερα ήταν κοντά στο παλάτι, στα λουτρά του **Ζευξίππου**. Εκεί ήταν τα **καταστήματα των μεταξωτών**, στη μεγάλη αγορά που την έλεγαν **Λαμπτήρα** ή **Λαμπτήρων Οίκο** γιατί τα παράθυρά της ήταν φωτισμένα τη νύχτα.

Ιδιαίτερη αριστοκρατική συνοικία δεν υπήρχε. Παλάτια, καλύβες και σπιτάκια ήταν όλα στριμωγμένα κοντά - κοντά. Οι πλούσιοι έχτιζαν τα σπίτια τους κατά τον παλιό ρωμαϊκό τρόπο: **διώροφα**, με πρόσοψη γυμνή, και με μια **εσωτερική αυλή** που τότε - τότε ήταν σκεπασμένη και που συνήθως την στόλιζαν με καμιά δεξαμενή, αλλά και με ό,τι άλλο εξωτικό στολίδι τους περνούσε από τη φαντασία τους. Τα φτωχότερα σπίτια είχαν μπαλκόνια ή παράθυρα, που εξείχαν πάνω από το δρόμο, και από κει οι πιο αργόσχολες νοικοκυρές παρακολουθούσαν την καθημερινή ζωή των γειτόνων τους. Οι δρόμοι αυτοί με τις κατοικίες είχαν χτιστεί κυρίως από ιδιώτες και εργολάβους, ένας νόμος όμως του **Ζήνωνος** προσπάθησε να βάλει κάποια τάξη.

Οι δρόμοι έπρεπε να έχουν **3,60 μέτρα πλάτος**, τα μπαλκόνια έπρεπε να απέχουν τουλάχιστον **3 μέτρα από τον απέναντι τοίχο** και να βρίσκονται σε **4,50 μέτρα ύψος** από το έδαφος. Οι **εξωτερικές σκάλες απαγορεύονταν** και εκεί που οι δρόμοι ήταν κιόλας χτισμένοι και ήταν στενότεροι από 3,60 μέτρα, δεν επιτρέπανε μεγάλα παράθυρα για θέα, μονάχα δικτυωτά για αερισμό. Αυτός ο νόμος έμεινε ως το τέλος ο καταστατικός χάρτης της βυζαντινής πολεοδομίας. Υπήρχαν **αυστηροί κανονισμοί για τους υπονόμους**, που όλοι έβγαζαν στη θάλασσα. **Κανένας, εκτός από πρόσωπα αυτοκρατορικά, δεν μπορούσε να ταφεί μέσα στην Πόλη.** Σε κάθε ενορία υπήρχαν υγειονομικοί υπάλληλοι που η δουλειά τους ήταν να φροντίζουν με κάθε λεπτομέρεια για τη δημοσία υγεία.

Σε αντίθεση με τους δρόμους που ήταν στενοί, υπήρχαν **μεγάλα δημόσια πάρκα** που τα συντηρούσε με έξοδά του ο δήμος. Το **Μέγα Παλάτιον** και ο περίβολός του έπιαναν ολόκληρη την νοτιοανατολική γωνία της

Πόλης και τα διάφορα κτίριά του ήταν απλωμένα σε μια έκταση σχεδόν ενάμιση χιλιομέτρου. Δίπλα ήταν το παλάτι του **πατριάρχη** με τα παραρτήματά του και σε όλη την Πόλη υπήρχαν και πολλά άλλα αυτοκρατορικά παλάτια. **Σε κάθε σχεδόν γωνία έβλεπε κανείς εκκλησίες.** Υπήρχαν οι μεγάλες εκκλησίες της Αγίας Σοφίας, των Αγίων Αποστόλων και η Νέα του Βασιλείου Α' και πλήθος άλλες μικρότερες. **Σε πολλές απ' αυτές ήταν προσαρτημένα μοναστήρια, μέσα σε πελώριους σκυθρωπούς περιβόλους, καθώς και νοσοκομεία, ορφανοτροφεία και πανδοχεία.** Υπήρχαν τα κτίρια του πανεπιστημίου, βιβλιοθήκες, υδραγωγεία, δεξαμενές, δημόσια λουτρά, και πάνω από όλα ο μεγάλος ιππόδρομος. Ένα **άγαλμα της Αφροδίτης έδειχνε το μοναδικό οίκο ανοχής της Πόλης, στη συνοικία που λεγόταν Ζεύγμα, στον Κεράτιο κόλπο.**

Οι κυριότεροι δρόμοι, και προπαντός οι φόροι, ήταν αληθινά μουσεία, όπου ήταν τοποθετημένα τα ωραιότερα έργα της αρχαίας γλυπτικής. Στους πρώτους αιώνες υπήρχε ένα πραγματικό μουσείο, το σπίτι του **Lausus**, κάηκε όμως μαζί με όλους τους θησαυρούς του το 476. Τα αγάλματα ωστόσο των δρόμων επιζήσανε ώσπου τα κατάστρεψαν ή τα έκλεψαν οι Λατίνοι σταυροφόροι.

Γύρω από την Πόλη ήταν τα **προάστεια**, που άλλα, όπως η **Χαλκηδών** και αργότερα ο ιταλικός **Γαλατάς**, ήταν πολυάσχολες εμπορικές πόλεις, και άλλα, όπως το **Ιερόν**, όπου η Θεοδώρα είχε το αγαπημένο της

παλάτι, και τα χωριά του Βοσπόρου, ήταν κυρίως έξοχές όπου πήγαιναν το καλοκαίρι οι πλούσιοι. Στις **Πηγές**, έξω ακριβώς από τα τείχη, υπήρχε μια ονομαστή εκκλησία της Παναγίας. Στο **Έβδομον**, σε απόσταση δέκα χιλιομέτρων από το μίλιον, τον χιλιομετρικό δείκτη της πύλης του Μεγάλου Παλατίου, υπήρχε ένας περίφημος χώρος παρελάσεων, όπου διαδραματίστηκαν πολλά σημαντικά επεισόδια της βυζαντινής ιστορίας.

Για την **εξωτερική όψη** της Πόλης, την εποχή της ακμής της, μόνο εικασίες μπορούμε να κάνουμε. Οι φανταστικοί θόλοι και τα αετώματα και οι χρωματιστές αψίδες, που αποτελούν το φόντο στις μικρογραφίες των ιστορημένων χειρογράφων, μας δίνουν μια εικόνα πιο λαμπρή απ' την πραγματική, γιατί οι βυζαντινοί αρχιτέκτονες τις ωραιότερες δημιουργίες τους τις φύλαγαν για τα εσωτερικά. Ακόμα όμως και επί Παλαιολόγων, όταν τεράστιες εκτάσεις της Πόλης κείτονταν σε ερείπια και το ίδιο το Μέγα Παλάτιον δεν ήταν πια κατοικήσιμο, εξακολουθούσε και τότε να κάνει εντύπωση στους ταξιδιώτες η **μεγαλοπρέπεια** της Κωνσταντινούπολης.

Στήβεν Ράνσιμαν
Βυζαντινός Πολιτισμός, εκδ. Γαλαξίας - Ερμείας, 2004

Αναδημοσίευση από την ιστοσελίδα e-ΙΣΤΟΡΙΑ